

До Спеціалізованої вченої ради Д 64.051.28
у Харківському національному університеті
імені В.Н. Каразіна
м. Харків, майдан Свободи, 6, 61022

ВІДГУК

офіційного опонента - кандидата юридичних наук, доцента Кравцова С.О. на дисертацію Воронова Кирила Марковича на тему: «Принцип «компетенції – компетенції» в міжнародному комерційному арбітражі», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 - цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

Актуальність обраної теми дослідження. Дисертаційне дослідження Воронова К.М. присвячене важливій для вітчизняної та міжнародної юридичної науки і практики проблемі правової природи принципу «компетенції - компетенції» в міжнародному комерційному арбітражі, який в умовах розвитку зовнішньоекономічних відносин дозволяє обмежити розгляд спорів між сторонами зовнішньоекономічного договору в національних судах за наявності арбітражної угоди. І хоча у сучасній вітчизняній цивільно-процесуальній доктрині інтерес до принципу «компетенції - компетенції» в міжнародному комерційному арбітражі не є винятковим, про що свідчать кандидатські дисертації Мамона З.В. (Співвідношення міжнародного публічного і міжнародного комерційного арбітражів, Інститут законодавства Верховної Ради України, 2011р.), Мальського М.М. (Арбітражна угода як умова розгляду спорів у міжнародному комерційному арбітражі, Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2012 р.), Кравцова С.О. (Міжнародний комерційний арбітраж та національні суди, Національний університет "Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого", 2012 р.) а також окремі публікації в учбовій і науковій літературі з цієї проблематики,

пошукувач прагнув знайти відповіді на ті питання, які залишились або поза увагою науковців, або виявилися малодослідженими. Так, це визначення методи подолання процесуальних перешкод, що можуть виникати під час ініціювання паралельних процесів в державному суді і міжнародному комерційному арбітражі, положення про необхідність пріоритетного використання негативного ефекту принципу «компетенції - компетенції» під час арбітражного провадження.

Слід відмітити, що дисертаційна робота К.М. Воронова свідчить про глибоке вивчення автором згаданих робіт і відрізняється від них як постановкою проблем, так і їх вирішенням, а за змістом і висновками написана з урахуванням не тільки сучасних доктринальних підходів, а й міжнародного досвіду. Тому обрана дисертантом тема є актуальною, а за структурою представленої роботи, питаннями, які розглядаються в ній і висновками, відрізняється від тих робіт, які виконувались до цього часу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій.

Чітко визначивши об'єкт і предмет наукового дослідження (с. 16 дисертації; с. 2 автореферату), пошукувач поставив за мету розкрити поняття, значення, структуру, зміст та мету застосування принципу «компетенції-компетенції» в міжнародному комерційному арбітражі; встановити місце принципу «компетенції-компетенції» в системі принципів міжнародного комерційного арбітражу; виокремити особливості процесу встановлення та оскарження компетенції арбітражного трибуналу на різних стадіях арбітражного провадження; виявити причини виникнення та порядок провадження під час паралельних процесів у державному суді і міжнародному комерційному арбітражі; з'ясувати взаємодію принципів «компетенції-компетенції» і автономності арбітражної угоди; визначити способи взаємодії державного суду і міжнародного комерційного арбітражу на різних стадіях

провадження; узагальнити зарубіжний досвід у сфері застосування принципу «компетенції-компетенції» в різних арбітражних юрисдикціях та розробити пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного законодавства в цій сфері (с. 15 дисертації; стор. 2 автореферату).

Дисертація К.М. Воронова виконана відповідно до до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010р. № 14–10 (зі змінами, внесеними постановою загальних зборів № 4–12 від 5 березня 2012 р.), та напрямів науково-дослідної роботи кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна на 2016–2019 роки «Правові проблеми здійснення майнових і особистих немайнових прав в умовах ринкової економіки» (державний реєстраційний номер 0116U000914).

Структура дисертаційної роботи вдала і обумовлена, перш за все, метою і предметом дослідження. Вона складається із вступу, трьох розділів, поділених на вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. При цьому повний обсяг дисертації складає 207 сторінок, з яких 186 сторінок - основного тексту. Список використаних джерел включає 204 найменувань.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків, рекомендацій.

Усі розділи та підрозділи роботи за своїм змістом і висновками, перспективами подальшого дослідження і використання для розвитку доктрини міжнародного комерційного арбітражу і законодавства у сфері як національного так і міжнародно-правового регулювання принципу «компетенції - компетенції» міжнародного комерційного арбітражу, слід вважати вагомими і вдало викладеними.

При цьому Розділ 1, який присвячений загальній характеристиці принципу «компетенції - компетенції», викликає значний теоретичний

інтерес, а Розділи 2 і 3, які присвячені відповідно взаємодії між державним судом та міжнародним комерційним арбітражем і закріпленню принципу «компетенції-компетенції» в іноземних державах, має також і практичний інтерес.

Аналіз змісту дисертації К.М. Воронова дозволяє дослідити процес втілення ідей і думок автора в тексті наукової роботи, виділити найбільш переконливі аргументи, а також питання, які потребують подальших досліджень.

Так, заслуговує на увагу запропонована у підрозділі 1.1 дисертаційного дослідження класифікація ознак принципу «компетенції-компетенції», яка приводить пошукувача до наступних висновків: принцип «компетенції-компетенції» дозволяє арбітрам продовжувати розглядати спір, незважаючи на оспорювання сторонами компетенції арбітражного трибуналу; принцип «компетенції-компетенції» може тлумачитись і застосовуватись так, щоб наділити арбітрів можливістю бути першими у визначенні власної компетенції; принцип «компетенції-компетенції» може, теоретично, застосовуватися для надання арбітрам виключних повноважень приймати рішення щодо власної компетенції (с. 48 дисертації).

Виходячи із зазначеного, наступним логічним кроком у дослідженні стало визначення дисертантом у підрозділі 1.2. місця принципу «компетенції-компетенції» в системі принципів міжнародного комерційного арбітражу. Проведений аналіз дисертантом положень як національного так і міжнародного законодавства дає підстави дійти до вірного висновку, що серед спеціальних принципів міжнародного комерційного арбітражу принцип «компетенції-компетенції» виступає одним з наріжних поряд з принципами автономії волі сторін, автономності арбітражної угоди, конфіденційності. Крім того, дисертантом окремо розглянуто взаємодію принципів автономності арбітражної угоди й «компетенції-компетенції» як центральних елементів потенційного арбітражного провадження на початкових стадіях розгляду справи. Встановлено, що доктрина про автономність арбітражної угоди

застосовується лише у разі, якщо існування, обґрунтованість або застосування арбітражної угоди не є узгодженими між сторонами. Водночас принцип «компетенції-компетенції» діє щоразу, коли арбітражний суд приймає рішення щодо існування своєї компетенції на розгляд конкретного спору, тобто також у ситуаціях, коли компетенція арбітрів оскаржується з інших причин ніж існування чи обґрунтованість основного контракту (стор. 62-63 дисертації, стор.8 автореферату).

Автор у підрозділі 1.3 визнає, і з цим слід погодитися, що виходячи з посилення впливу сучасного національного правопорядку у сфері міжнародного комерційного арбітражу, відчутно більшого значення набуває національна система права. Окрім цього було зроблено висновок, що, особливість новітнього підходу до територіальності міжнародного комерційного арбітражу полягає в тому, що територіальність міжнародного комерційного арбітражу і сутність автономії волі не протиставляються один одному, а розглядаються як взаємопов'язані елементи, що забезпечують привабливість арбітражу. Дані інститути не можна розглядати як завідомо взаємовиключні поняття, оскільки автономія волі є не самостійним явищем, а елементом правопорядку. Автономія волі у сенсі добровільності укладення угоди про арбітраж і автономія волі як інститут міжнародного приватного права рівною мірою припустимі, якщо об'єкт правовідносин визнається таким відповідним правопорядком. У тому разі, якщо автономія волі допускається національним правом, не можна говорити про незалежність міжнародного комерційного арбітражу і національного правопорядку (стор. 72-74 дисертації, стор. 9 автореферату).

Розділ 2 дисертаційного дослідження К.М. Воронов присвятив дослідженню взаємодії між державним судом та міжнародним комерційним арбітражем, а Розділ 3 роботи проблемам закріплення принципу «компетенції-компетенції» в іноземних державах. Серед положень і висновків, які були зроблені за цими розділами, найбільш вдалим слід визначити наступні:

- доцільність позиції відносно того, що концепції наднаціонального арбітражу ґрунтується на протиставленні інституту автономії волі сторін і національного регулювання полягає в необхідності позбавлення від обмежень і контролю, що випливають з національної системи права притаманної тій країні, яка обирається сторонами як місце арбітражу в силу суто географічної привабливості. Одним із мінусів даної точки зору є абсолютизація міжнародно-правових засобів регулювання питань, які зачіпають приватні комерційні правовідносини. З огляду на те, що автономія волі не є сама по собі правовою конструкцією, що має пряму дію, її обов'язкове значення має впливати з тієї чи іншої правової системи (міжнародної або національної) (стор. 98 дисертації, стор. 10 автореферату);

- для запобігання випадків існування паралельних процесів закріплюються такі правила як *res judicata* та *lis pendens*. *Res judicata* використовується в ситуаціях ініціації судового чи арбітражного провадження, ігноруючи вже існуюче арбітражне чи судове рішення, тоді як принцип *lis pendens* використовується під час звернення до суду чи арбітражу, коли вже йде паралельне провадження (стор. 131-133 дисертації, стор. 11 автореферату);

- кваліфікація процесів в якості паралельних має велике значення для вибору конкретних механізмів і способів боротьби з ними. Така кваліфікація особливо важлива при виникненні паралельних розглядів, що будуть вважатися паралельними за правом однієї з юрисдикцій (стор. 126 дисертації).

Оцінюючи обґрунтованість наукових положень дисертації, слід наголосити на тому, що висновки, положення і пропозиції здобувача є новими, достовірними і належно обґрунтованими. Наукова новизна одержаних результатів обумовлюється тим, що дисертація є комплексним теоретико-прикладним монографічним дослідженням проблем принципу «компетенції - компетенції» в міжнародному комерційному арбітражі. Наукова новизна, поза сумнівами, визначається також сучасною постановкою проблеми, дослідженням нових ідей та тенденцій в аспекті теми дисертації. В роботі

дістали подальший розвиток раніше проаналізовані положення, а також сформульовані нові наукові положення і висновки, які запропоновані автором особисто і винесені ним на захист.

Позитивно оцінюючи актуальність і науковий рівень проведеного дисертантом дослідження, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність, теоретичний рівень і теоретичну та практичну значимість його результатів для вирішення правових проблем, пов'язаних із практичним та теоретичним обґрунтуванням принципу «компетенції - компетенції» в міжнародному комерційному арбітражі, можна висловити наступні зауваження щодо окремих положень роботи:

1. Потребує додаткової аргументації підрозділ 1.2 дисертації «Місце принципу «компетенції-компетенції» в системі принципів міжнародного комерційного арбітражу», оскільки по тексту роботи дається глибокий теоретичний аналіз класифікації принципів міжнародного комерційного арбітражу, а у висновку зосереджується увага лише на співвідношенні принципу «компетенції - компетенції» з принципом автономії волі .

2. Потребують додаткової аргументації тези стосовно того: під арбітражною угодою розуміється комплексний правовий інститут матеріально-правового та публічно-правового характеру, що становить собою цивільно-правовий договір. Який має процесуальне значення і регулює відносини сторін спору щодо врегулювання економічного спору і спрямований на захист суб'єктивних цивільних прав учасників зовнішньоекономічної угоди. Але хочеться звернути увагу на той факт, що тенденції розвитку міжнародного комерційного арбітражу в світі призводять до того, що більшість країн намагаються впроваджувати автономію арбітражної угоди у практику розгляду зовнішньоекономічних спорів, де арбітражна угода саме займає ключове місце. А це означає, що для кваліфікації арбітражної угоди як цивільно-правової угоди застосовується цивільне законодавство; що ж стосується виключення державного суду, тобто вилучення тієї або іншої справи з його ведення і допустимості арбітражної

угоди, ці питання вирішуються на підставі цивільного процесуального законодавства. Але не дивлячись на уніфікацію норм міжнародного комерційного арбітражу не існує єдиного чіткого підходу саме до самостійності арбітражної угоди в зовнішньоекономічному договорі. Тому з приводу цієї проблеми є певне бачення багатьох науковців саме щодо досягнення певного компромісу в правовому регулюванні діяльності арбітражної угоди та створення єдиного підходу щодо визначення арбітражної угоди, її самостійності для розв'язання спорів, що виникають між сторонами. Треба розуміти, що законодавство різних країн світу мають свої особливості та своє ставлення до питань регулювання спорів у зовнішньоекономічній діяльності, але все ж таки серед всіх правових систем є спільні риси. (ст. 68 дисертації)

3. Автором під час розкриття всіх розділів дисертаційного дослідження наводиться значний обсяг практики іноземних судів, міжнародного комерційного арбітражу як національного так і іноземного, але залишилося поза увагою автора практика національних судів щодо оспорення компетенції арбітражних судів розглядати зовнішньоекономічні спори в контексті ст. 478 ЦПК України у відповідності до якої суд відмовляє у визнанні і наданні дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу, якщо: рішення винесено щодо спору, не передбаченого арбітражною угодою, або такого, що не підпадає під її умови, або містить постанови з питань, що виходять за межі арбітражної угоди; проте якщо постанови з питань, охоплених арбітражною угодою, можуть бути відокремлені від тих, які не охоплюються такою угодою, то та частина арбітражного рішення, яка містить постанови з питань, що охоплені арбітражною угодою, може бути визнана і виконана; або якщо суд визнає, що відповідно до закону спір, з огляду на його предмет, не може бути переданий на вирішення міжнародного комерційного арбітражу; або

Разом з тим, висловлені зауваження не торкаються концептуальних положень дисертації, а тому не впливають на її загальну позитивну оцінку.

Результати дисертації К.М. Воронова мають як теоретичне, так і практичне значення, оскільки розвивають концептуальні проблемні питання принципу «компетенції - компетенції» і можуть бути використані у подальших теоретичних дослідженнях у цій сфері. Крім того, дисертантом запропоновано шляхи вдосконалення законодавства України, що знайде своє втілення у практичних розробках проектів законодавчих актів і може використовуватись для підготовки роз'яснень практики застосування законодавства судами. Ряд висновків і пропозицій носять постановочний характер і можуть слугувати для подальших обговорень і дискусій з метою пошуку найкращих шляхів вирішення проблем, які досліджувалися пошукувачем.

Отримані К.М. Вороновим нові науково обґрунтовані теоретичні результати і висновки в сукупності вирішують важливі наукові проблеми в доктрині міжнародного комерційного арбітражу і в цивільному праві, зокрема. Висновкам, зробленим у дисертації, властиві необхідні ознаки новизни. У ряді випадків автор аналізує думки вчених з приводу проблем правової природи принципу «компетенції - компетенції», веде виважену наукову полеміку, чітко визначає власну позицію з цього приводу, ґрунтуючись на аналізі майже всієї існуючої вітчизняної літератури з досліджуваної теми, активно використовує і закордонні джерела. Усі необхідні теоретичні положення були належним чином критично проаналізовані і на цій основі здобувачем зроблені пропозиції удосконалення теорії і практики для запровадження ефективного визначення принципу «компетенції - компетенції» в міжнародному комерційному арбітражі.

Отже, загалом ступінь наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, достатній. Вони зроблені на належному науковому рівні. Тому можна сказати, що робота К.М. Воронова є самостійною завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання суттєвого значення для науки цивільного процесуального права.

Робота оформлена у повній відповідності із вимогами, які ставляться до такого роду робіт ВАК України, написана грамотною юридичною мовою з використанням професійної лексики і термінології, стиль подання матеріалу логічний і доступний для сприйняття. -

Зміст автореферату повною мірою відображає структуру, хід дослідження, основні положення і висновки дисертації. Автореферат не містить положень, що не ввійшли до основного змісту дисертації.

За темою дисертації та відповідно до її змісту автором опубліковано п'ять статей, серед яких чотири статті - у наукових фахових виданнях України, одна стаття — у зарубіжному виданні, а також п'ять тез доповідей на науково-практичних конференціях. Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції, сформульовані у дисертації, з достатньою повнотою викладені у зазначених публікаціях. У них також висвітлена ідея проведеного дослідження. Повнота викладу основних результатів дисертації К.М. Воронова відповідає встановленим для такого виду робіт вимогам. Отже, основні положення дисертації, що виносяться на захист, належним чином були відображені у наукових статтях, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікації основних положень дисертаційних досліджень у професійних виданнях.

Таким чином, дисертація Воронова К.М. «Принцип «компетенції – компетенції» в міжнародному комерційному арбітражі» є самостійною кваліфікаційною науковою працею, у якій містяться нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на розв'язання наукового завдання щодо визначення правової природи принципу «компетенції – компетенції», місця, яке він займає в системі доктрини міжнародного комерційного арбітражу, його змісту, вирішення питань щодо паралельних процесів в державному суді і міжнародному комерційному арбітражі і має істотне практичне та теоретичне значення.

Проведений аналіз дає підстави для висновку, що дисертація Воронова Кирила Марковича на тему «Принцип «компетенції – компетенції» в

міжнародному комерційному арбітражі» відповідає вимогам пунктів 9 та 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року No567), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03. - цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Кравцов Сергій Олександрович

Підпис	<i>Кравцова С.О.</i>
Засвідчую	<i>[Signature]</i>
Нач.ВК	<i>[Signature]</i>
« <i>26</i> »	<i>11.2018</i> р.